

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Andrija Balunović

Politički diskurs i izbjeglička kriza

(Diplomski rad)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Andrija Balunović

Matični broj: 0009063747

Politički diskurs i izbjeglička kriza

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost (jednopedmetni)

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, 28. lipnja 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Diskurs i kritička analiza diskursa	6
2.1. Diskurs i moć	8
2.2. Diskurs i ideologija	10
3. Politički diskurs	14
3.1. Politički diskurs i rasizam	18
4. Izbjeglička ili migrantska kriza.....	20
5. Izbjeglice, izbjeglička kriza i politički diskurs	25
5.1. Analiza	26
5. Zaključak.....	37

Sažetak, ključne riječi

Literatura, internetski izvori

1. Uvod

Takozvana izbjeglička kriza događaj je koji je obilježio drugu polovicu 2015. i prvu polovicu 2016. godine. Gotovo 1,5 milijuna izbjeglica, bježeći od rata i u potrazi za boljim životom, našlo se na jednoj od mnogih ruta koje su vodile prema zemljama središnje i sjeverne Europe. Zatvaranjem mađarske granice i izgradnjom žičane ograde i Republika Hrvatska postala je jedna od država kroz koju su izbjeglice prolazile kako bi došle do svojega cilja.

Ovaj je fenomen potaknuo brojne rasprave u svim zemljama Europske unije, iznjedrio probleme vezane uz imigracijske zakone, omogućio nagli uzlet popularnosti desnih ekstremističkih stranaka te doveo u pitanje stabilnost i valjanost Schengenskog prostora. Osim toga, posebno je primjetna polarizacija društva i institucija koju je prouzrokovao ovaj događaj; takvoj polarizaciji posebno su doprinijeli mediji, koji su i skovali sam termin „izbjeglička kriza“, a posebno mjesto imaju različite političke figure koje su svojim izjavama nastojale (ili uspjele) ostvariti pomak u javnom mišljenju i percepciji izbjeglica. Dakle, tema ovoga rada jest kritička analiza političkoga diskursa, odnosno diskursa političara i njihovih nastojanja da putem diskursa utječu na formiranje javnog mišljenja u vezi s izbjeglicama i izbjegličkom krizom.

Prije analize osvrnut ćemo se na pojam diskursa, kritičke analize diskursa te političkoga diskursa. Unutar poglavlja o kritičkoj analizi diskursa prikazat ćemo u kojoj su vezi diskurs i moć te diskurs i ideologija, dok ćemo u poglavlju o političkom diskursu sažeto prikazati i predstavnike različitih pravaca u analizi političkoga diskursa. Nakon teorijskog ogleada prikazat ćemo kontekst unutar kojega analiziramo politički diskurs, a to je sama izbjeglička kriza. U tom poglavlju kratko ćemo se osvrnuti na uzroke i posljedice relevantnog događaja, te dati sažet prikaz događaja relevantnih za analizu.

U analizi, ali i teorijskom dijelu, radovi Teuna A. van Dijka poslužit će nam kao teorijsko uporište; u analizama govora ili dijelova govora raznih političkih figura uočavat ćemo argumentacijske i retoričke strategije koje van Dijk izdvaja u svojim radovima. Te strategije promatrat ćemo na sintaktičkoj i leksičkoj razini, a isto tako ćemo promatrati i retorička sredstva te načine i kontekste njihove uporabe. Tekstovi koje ćemo analizirati preuzeti su s internetskih stranica Informacijsko-dokumentacijske službe Hrvatskog sabora (INFODOK) u izvornom obliku, dakle bez pravopisnih ili gramatičkih intervencija.

Cilj ovoga rada jest prikazati diskurs kao oblik socijalne prakse koji uvelike uvjetuje odnose moći te kritičku analizu diskursa kao svojevrsnog oruđa u prikazivanju i opisivanju manipulacija. Isto je tako cilj prikazati političku scenu i politički diskurs u Hrvatskoj te prikazati načine na koje se individualna ili stranačka agenda želi „progurati“ kroz diskurs. Naposljetku, namjera je ovoga rada prikazati ne samo fenomen takozvane izbjegličke krize, već i načine na koje se taj fenomen želi opisati i prikazati.

2. Diskurs i kritička analiza diskursa

Pojam *diskurs* nerijetko se javlja u različitim kontekstima i s različitim značenjima. Tim rečeno, prva nam je zadaća objasniti, ili barem pokušati razlučiti različita značenja koja se pridaju navedenom pojmu. Tek onda, kada precizno odredimo mnoga značenja, možemo ovaj pojam koristiti u našim analizama, pri čemu je onda od iste važnosti jasno odrediti predmet analize, posebice kada uzmemo u obzir raširenost pojma diskursa.

Dakle, sam se pojam javlja u širokom rasponu uporabe: od upućivanja na konkretne govorne aktivnosti u sasvim određenim kontekstima (*discourse-as-process*), preko pomalo umrtvljene, no analizama podatnije slike zapisana diskursa (*discourse/text-as-product*), pa sve do zamisli o *specifičnim tipovima ili društvenim domenama uporabe jezika* (npr. akademski ili politički diskurs).¹ Ipak, u svim se značenjima ističe usmjerenost na komunikacijski aspekt jezične djelatnosti, odnosno promatra se jezik u akciji. Drugim riječima, diskurs ne uključuje samo *poruku* ili *tekst* već i *pošiljaoca* i *primaoca* te neposredni *situacijski kontekst*.² Isto tako, Marina Katnić-Bakaršić smatra da se mnogobrojne definicije pojma mogu svesti u tri skupine: u prvu grupu spada odredba diskursa kao jezičnoga nivoa koji obuhvaća sve što je iznad razine rečenice; u ovom kontekstu diskurs se zbližava s pojmom *tekst* iz strukturalne tekstualne lingvistike, ali ne može se uvijek izjednačiti s njim. U drugu skupinu spadaju odredbe prema kojima je diskurs *jezik u uporabi*, pa se kao podgrupa u okviru ove definicije nalaze pojašnjenja prema kojima je diskurs ograničen isključivo na usmenu, odnosno govorenu komunikaciju. Naposljetku, u treću skupinu spada tumačenje diskursa kao specifične socijalne prakse koja se realizira pomoću verbalnih i neverbalnih sredstava.³

Već ovakav kratak uvod u samu definiciju pojma pokazuje kako se pojam diskursa teško može precizno ili jednoznačno odrediti, posebice ako uzmemo u obzir da je sam pojam diskursa višedimenzionalan te da je nemoguće obuhvatiti sva značenja diskursa i istraživati ga kao pojavu koja isključivo pripada jednoj disciplini. Najbolje je to vidljivo u zborniku *Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*, čiji je urednik Teun A. van Dijk, u kojemu autor taksativno navodi „svojstva“ diskursa te područja znanosti koje diskurs shvaćaju u tim terminima. Primjerice, diskurs shvaćen kao socijalna interakcija između govornika nekoga jezika, pri čemu je takva dimenzija diskursa fokusirana na pragmatiku govornog čina i različite

¹ Badurina, Lada: *Između redaka : studije o tekstu i diskursu*; Izdavački centar Rijeka; Zagreb-Rijeka, 2008.;str. 94.

² Ibid.

³ Katnić-Bakaršić, Marina: *Između diskursa moći i moći diskursa*; Zagreb, Zoro, 2012.; str. 15-16.

analize razgovora; diskurs kao moć ili dominacija, gdje takvo svojstvo javnog diskursa kao resursa simboličke moći zahtijeva kritički i sociopolitički pristup; diskurs kao komunikacija, pri čemu je diskurs predmet istraživanja kognitivne psihologije i komunikacijskih znanosti; diskurs kao tip ili vrsta, pri čemu su različiti tipovi okarakterizirani setom tipičnih, odnosno ustaljenih struktura. Uz navedeno, autor izvodi cijeli niz aspekata samoga pojma, oslikavajući time kompleksnost samoga termina i njegovu pojavnost u različitim disciplinama.⁴ Uzmemo li u obzir slojevitost i višedimenzionalnost samoga pojma, različite metode istraživanja, postojeći korpus radova koji se bave različitim aspektima diskursa, potrebno je jasno naznačiti aspekt i kontekst samoga istraživanja koji će poslužiti kao ograničenja ovoga rada.

To nas nužno dovodi i do kritičke analize diskursa (CDA), odnosno ovdje nam valja naznačiti i pojasniti koje mjesto kritički diskursni studiji (CDS) zauzimaju i kako se postavljaju prema pojmu diskurs u odnosu na druge discipline; drugim riječima, na koji se način i iz koje se perspektive promatra diskurs.

Kritička analiza diskursa tako se usmjerava na analitičko istraživanje koje proučava načine na koje se zlouporaba moći i nejednakosti stvara, reproducira, legitimizira, ali se isto tako bavi i načinima otpora, i to u socijalnom i političkom kontekstu.⁵ Kritički pristup je karakterističan u svome pogledu na vezu između jezika i društva te vezu između analize i prakse koja se analizira. Drugim riječima, kritička analiza diskursa vidi diskurs – uporabu jezika u govoru i pismu – kao oblik društvene prakse, a upravo takvo opisivanje diskursa, kao socijalne prakse, implicira dijalektičku vezu između diskurzivnog događaja i situacije, institucije i društvene strukture unutar čijega se okvira odvija sam događaj. Takav odnos je dvosmjernan: diskurs je društveno konstitutivan, kao što je i društveno oblikovan. Konstitutivan je u smislu da pomaže održati društveni status quo, ali i u smislu da doprinosi njegovoj transformaciji.⁶ Drugim riječima, kritička analiza diskursa se ne uzima samo govoreni ili pisani tekst kao predmet istraživanja, već se obuhvaća teorija i deskripcija društvenih struktura koje proizvode tekstove

⁴ Van Dijk, Teun A. (ur.), 2011, *Introduction: The Study of Discourse – Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*, 2nd edition, SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi, str. 3-5.

⁵ Van Dijk, Teun A., *Critical Discourse Analysis* - D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*. Second Edition. 2 vols. (vol. 1, pp. 466-485). Chichester: Wiley Blackwell, 2015.; str. 466-467.;

⁶ Fairclough, Norman; Wodak, Ruth, *Critical Discourse Analysis* – Van Dijk, Teun A. (ur.), 2011, *Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*, 2nd edition, SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi, str. 258-285.

i društvenih struktura i procesa unutar kojih pojedinci ili grupe, kao društveno-povijesni subjekti, stvaraju značenja u svojim interakcijama s tekstovima.⁷

Teun A. van Dijk također napominje da kritička analiza diskursa nije jedan pravac istraživanja, već je ono kritička *perspektiva* koja se može pronaći u svim područjima diskursnih studija, kao što je konverzacijska analiza, sociolingvistika, diskursna pragmatika i slično. Riječima navedenog autora, kritička analiza diskursa je istraživanje „sa stavom“.⁸ Van Dijk u istome tekstu navodi neka opća obilježja, među kojima posebno ističe činjenicu da se kritička analiza diskursa u većem stupnju fokusira na društvene i političke probleme, prije nego na istraživanje strukture diskursa izvan društvenoga i političkoga okvira. Uz to, napominje autor, takva je analiza nerijetko multidisciplinarna te, uz deskripciju diskursnih struktura, nastoji ih i objasniti u terminima svojstava društvene interakcije i društvene strukture.⁹

2.1. Diskurs i moć

Kao što je već naznačeno, središnji pojam kritičkih diskursnih studija jest moć, ili točnije, društvena moć skupina i institucija. Van Dijk će tako moć definirati kao svojstvo relacija između društvenih skupina, institucija ili organizacija¹⁰, pri čemu će socijalnu moć objasniti u terminima *kontrole*, odnosno neka će grupa imati veću moć ako mogu kontrolirati akcije i umove/mišljenja članova drugih društvenih skupina. Autor također napominje da je moć rijetko apsolutna, odnosno da skupine mogu kontrolirati druge skupine tek u nekoj mjeri ili u nekim situacijama (primjerice sudac koji ima kontrolu samo u sudnici, ili nastavnik u učionici).¹¹ Uz to, potrebno je napraviti razliku između pojmova *moć* i *dominacija*, pri čemu potonji podrazumijeva oblik zlouporabe društvene moći u vlastitu korist, odnosno legalno ili moralno

⁷ Wodak, Ruth, 2002, „Aspects of Critical Discourse Analysis“. In *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*, vol 36, pp. 5-31.

⁸ Van Dijk, Teun A., *Critical Discourse Analysis* - D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*. Second Edition. 2 vols. (vol. 1, pp. 466-485). Chichester: Wiley Blackwell, 2015.; str. 466-467.;

⁹ Ibid.

¹⁰ Van Dijk, Teun A., *Discourse, Power and Access*, In Carmen Rosa Caldas-Coulthard and Malcolm Coulthard (Eds.), *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis* . (pp. 84-104). London: Routledge, 1996.

¹¹ Van Dijk, Teun A., *Critical Discourse Analysis* - D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*. Second Edition. 2 vols. (vol. 1, pp. 466-485). Chichester: Wiley Blackwell, 2015.

nelegitimnu uporabu kontrole nad drugima, što često rezultira društvenom nejednakošću. Moć je utemeljena na privilegiranom pristupu društvenim resursima, kao što je bogatstvo, status ili pak pristup javnom diskursu, što često dovodi do institucionalizacije dominacije i moći kako bi se omogućili rutinski oblici reprodukcije moći te učinkovitije provođenje kontrole.¹²

Ovdje nam je korisno osvrnuti se na pitanje diskursa i moći, te naznačiti mjesto koje kritička analiza diskursa zauzima u odnosu na diskurs i moć.

Naime, moć ne proizlazi iz jezika, ali jezik može biti korišten kako bi se ta moć izazvala, subverzivala ili kako bi se promijenili distribucija te moći; kritička analiza diskursa pak promatra oblike korištenja jezičnih oblika u prikazivanju i manipulaciji moći, odnosno kritička analiza diskursa istražuje društvenu nejednakost onako kako je izrečena, konstituirana i legitimizirana jezičnom uporabom.¹³

Van Dijk tako navodi tri temeljna pitanja o problemima moći i diskursa, odnosno diskurzivne moći na koja kritička analiza diskursa pokušava dati odgovore u svojim analizama: na koji način moćne društvene skupine kontroliraju tekst i kontekst javnog diskursa; kako takva moć kontrolira umove i akcije slabijih društvenih skupina te koje su društvene posljedice takve kontrole; koja su svojstva diskursa moćnih skupina, institucija i organizacija i kako su takva svojstva oblici zlostavljanja moći.¹⁴ Ova nam pitanja u našim analizama mogu ponuditi stabilno polazište u razjašnjavanju odnosa i relacija među društvenim skupinama te načinima na koje se moć zloupotrebljava i načinima manipulacije društvenom moći.

Govoreći o diskursu i moći, važno nam je prikazati i pojasniti kako se moć, odnosno socijalna moć kao oblik kontrole, provodi diskursom kao oblikom socijalne interakcije. Važno nam je prikazati načine provedbe pošto ćemo u analizi konkretnih tekstova promatrati načine na koje se politička moć manifestira u govorima i drugim oblicima interakcije između političke elite i onih nad kojima ta elita vlada.

¹² Van Dijk, Teun A., *Discourse, Power and Access*, In Carmen Rosa Caldas-Coulthard and Malcolm Coulthard (Eds.), *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis* . (pp. 84-104). London: Routledge, 1996.

¹³ Weiss, Gilbert; Wodak, Ruth, *Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis* - Weiss, Gilbert; Wodak, Ruth (Eds.), *Critical Discourse Analysis : Theory and Interdisciplinarity*, (pp. 1-35) Palgrave Macmillan, Houndmills – Basingstoke – Hampshire – New York, 2003.

¹⁴ Van Dijk, Teun A., *Critical Discourse Analysis* - D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*. Second Edition. 2 vols. (vol. 1, pp. 466-485). Chichester: Wiley Blackwell, 2015.

Direktnu kontrolu nad akcijama možemo shvatiti kao najosnovniji ili elementarni oblik provedbe moći. Ona se postiže kroz diskurse koji imaju direktivnu pragmatičku funkciju kao što su naredbe, prijetnje, regulacije i nešto indirektnije preporuke i savjeti. Govornici su često poduprijeti od strane institucionalizirane moći pri čemu je pristanak dobiven legalnim ili institucionaliziranim sankcijama. Nadalje možemo spomenuti persuazivne diskursne oblike poput oglašavanja ili propagande, pri čemu se suglasnost „proizvodi“ retoričkim sredstvima, najčešće ponavljanjem i argumentacijom. Osim toga, buduće akcije i postupci često se mogu oblikovati opisom budućih događaja, odnosno predviđanjem, planovima, upozorenjima i slično. Baza moći je ovdje znanje i tehnologija. Naposljetku, različiti oblici utjecajnog i rasprostranjenog narativa, poput romana ili filma mogu opisivati nepoželjnost budućih postupaka, što može dovesti do pribjegavanja retorici emocionalnih i dramatičnih apela.¹⁵

2. 2. Diskurs i ideologija

Govoreći o diskursu iz perspektive političkoga, gotovo je neizbježno osvrnuti se na pojam ideologije, odnosno pokušati naznačiti ili barem okvirno identificirati sam pojam. Postoje brojni radovi i isto tako brojne definicije, ili bolje rečeno, pokušaji definicija samoga pojma. Tako se ideologija najčešće poima kao skup uvjerenja, ideja i projekcija preko kojih uže ili šire društvene skupine, socijalni, politički i kulturni pokreti izražavaju svoj društveni interes i teže uspostaviti svoje hegemonije ili poboljšanju vlastitog položaja¹⁶; prema Althusseru, ona je imaginarni odnos pojedinca prema njihovim stvarnim uvjetima egzistencije, odnosno sustav predodžaba, ali te predodžbe većinom nemaju ništa zajedničko sa „sviješću“, već su one percipirani-prihvaćeni-trpljeni kulturalni objekti i na ljude funkcionalno djeluju procesom koji im izmiče.¹⁷ Drugdje pak nalazimo definiciju koja ideologiju percipira kao političke ili društvene sustave ideja, vrijednosti ili pravila skupina i drugih zajednica, koje imaju funkciju organizirati ili legitimizirati djelovanje tih skupina.¹⁸ Teun A. van Dijk tako pojam ideologije

¹⁵ Van Dijk, Teun A., *Structures of discourse and structures of power*, In J.A. Anderson (Ed.), *Communication Yearbook* 12, pp. 18-59. Newbury Park, CA: Sage, 1989.

¹⁶ Kalanj, Rade: *Ideologija, utopija, moć*; Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010, str. 13.

¹⁷ Ibid.; str. 14-15.

¹⁸ Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarn pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 15.

smješta u disciplinarni trokut koji povezuje spoznaju, društvo i diskurs. Kao što smo naveli u tekstu, većina teoretičara ideologiju definira kao sustav predodžaba, sustave ili skupove ideja ili uvjerenja, pa stoga one pripadaju simboličkome području misli i uvjerenja. Ideologije su isto tako bez sumnje društvene i nerijetko su povezane sa skupnim interesima, sukobima ili borbom. Isto tako, mnogi suvremeni pristupi ideologiji povezuju taj koncept s jezičnom uporabom ili diskursom, barem zbog toga da objasne način na koji se ideologije izražavaju i reproduciraju u društvu. Prikrivanje, legitimacija, manipulacija i slični pojmovi koje smatramo prvenstvenom funkcijom ideologija u društvu većinom su diskurzivna društvena praksa.¹⁹ Diskurs tako ne samo što izražava ideologije neizravno, kao što mogu činiti i druge društvene prakse, već i eksplicitno izravno oblikuje ideološka uvjerenja, odnosno omogućuje izravno i izričito izražavanje ideologija, ali ključna funkcija tih izražavanja je u njihovim društvenim posljedicama, naime u usvajanju, promjeni ili potvrđivanju društvenih uvjerenja.²⁰

Vidljiva je jasna veza između diskursa i ideologije, no još nam valja prikazati na koje se načine ideologija „proizvodi“ u diskursu, odnosno na koje načine diskurs može poslužiti u stvaranju i širenju ideologija. Isto je korisno promotriti načine na koje ideologija može utjecati na pojedince putem diskursa, odnosno potrebno je osvrnuti se na uvjete ideološkog utjecaja na pojedince. Van Dijk će u kontekstu takvih utjecaja spomenuti spoznajne i društvene uvjete te razumijevanje diskurzivnih mišljenja i uopćavanje i apstrakciju.

Osobno znanje pripadnika skupina i kultura, koje se mijenja u procesima socijalizacije, obrazovanja i interakcije, jest jedan od spoznajnih uvjeta, pa je tako ideološko uvjeravanje lakše ako primateljima nedostaje društveno i političko znanje, ako nemaju alternativnih mišljenja i ako se ideološki prijedlozi ne sukobljavaju izravno s njihovim osobnim iskustvima. Osim toga, ljudi su naučili da je društvena interakcija i diskurs posebno važni zbog načina kako oni i drugi usvajaju ili mijenjaju svoja mišljenja.²¹ Dakle kroz interakciju u društvu ne samo da stječemo nova uvjerenja i ideje, već oblikujemo i revidiramo postojeća mišljenja.

Isto nam je tako važno osvrnuti se na razumijevanje diskursa kod pojedinca i društvene skupine, pri čemu nam se nameće pojam konteksta. Ovdje ga možemo definirati kao svojstva okoline diskursa, iako za detaljniji prikaz konteksta neke situacije svakako valja precizno

¹⁹ Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarnan pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 17.

²⁰ Ibid. str 267.

²¹ Ibid., str.328-332.

odrediti dimenzije samoga konteksta (područje, funkciju, namjeru, svrhu, okolnosti, vrijeme, mjesto, ulogu sudionika i slično).²²

Dakle, konteksti ili prije subjektivna tumačenja konteksta pribavljaju izvore koji se koriste u primjeni epistemološkoga vrednovanja diskursa u konstrukciji modela događaja. Ljudi se tako oslanjaju na svoje osobno ili društveno znanje, kao i na ono što znaju o kontekstu da bi odlučili je li ono što je rečeno više ili manje istinoljubivo; ono također objašnjava ideološki pristrano vrednovanje diskursa.²³ Ovu tvrdnju možemo najbolje poduprijeti usporedbom s izjavama mađarskoga premijera Viktora Orbána, kojima on legitimira svoju antiimigrantsku poziciju opravdavajući ju strahom od terorizma (*...Migracija se pretvorila u trojanskog konja terorizma*)²⁴ i svojevrsnim napadom na kršćanski identitet Europe, te istraživanjima te anketama o javnom mišljenju o izbjeglicama i izbjegličkoj krizi, pri čemu u istraživanju agencije Ipsos čak 83% Mađara smatra da su teroristi prurušeni u izbjeglice te na taj način infiltriraju standardne procedure zaštite.²⁵

Možemo pretpostaviti da se većina Mađara ideološki poistovjećuje s Orbánovim antimuslimanskom retorikom, no na isti način možemo pretpostaviti da se Orbán populistički okreće dominantnom mišljenju kako bi zadržao vlastitu dominantnu poziciju. U oba slučaja, ovaj primjer vjerno ilustrira kako društveno znanje, ili bolje rečeno, društvena ideologija diktira vrednovanje pojedinog diskursa. Ova se tvrdnja u načelu slaže s van Dijkovim zaključkom da razne „elite“ imaju povlašten pristup javnom diskursu i nadzoru nad njime, osobito diskursu medija i obrazovanja, ali isto tako imaju posebnu ulogu u oblikovanju i reprodukciji ideologija; iako se ideološka reprodukcija odvija s vrha nadolje i odozdo prema vrhu, to podrazumijeva da razmjerno malen broj „simboličkih“ elita (pisci, mislioci, političari, znanstvenici, novinari i sl.) može imati posebnu ulogu ideoloških vođa koji unaprijed oblikuju i potiču ideološku raspravu.²⁶ Naravno, ovdje se možemo osvrnuti na pojavu interneta i fenomen viralnih vijesti i drugih oblika vijesti ili zabavnih stranica koje imaju veliki broj pratitelja, a čije je izvorište rijetko neki centar moći, pa je maleni broj „simboličkih“ elita u mnogome diskutabilan,

²² Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarn pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 284-299.

²³ Ibid. str. 334-336.

²⁴ <https://www.ft.com/content/7ecde2c2-af12-329a-9133-29a7bee08e31> (posijećeno 5.3. 2018.)

²⁵ *Global Views on Immigration and the Refugee Crisis*; Ipsos – Global market and opinion research specialist, September, 2017. (https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2017-09/ipsos-global-advisor-immigration-refugee-crisis-slides_0.pdf); posijećeno 5.3.2018.

²⁶ Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarn pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 418.

posebice kada je u pitanju događaj ili pojava o kojoj postoji slaba informiranost među širom populacijom, kao što je slučaj s izbjegličkom krizom. Takav je događaj iznjedrio brojne ekstremističke skupine koje svoju popularnost duguju upravo slaboj informiranosti građana, kapitalizirajući na strahovima „islamifikacije“ i terorizma.

Zaključno, možemo reći da diskurs ima ključnu ulogu u reproduciranju ideologija, jer ih možemo oblikovati jedino jezikom, diskursom ili komunikacijom, no isto tako ne možemo ideologije svesti na diskurs. Potrebno je razlikovati ideologije kao opće, apstraktne, društvenospoznajne predodžbe što ih neka skupina dijeli i konkretne, osobne, interakcijske i kontekstualizirane uporabe ideologije u posebnim društvenim situacijama kako ih koriste pojedini pripadnici društva.²⁷

²⁷ Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarn pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 419.

3. Politički diskurs

Prije smještanja i definiranja samoga pojma, potrebno je razjasniti gotovo dvosmislenu prirodu izraza *politički diskurs*. Naime, izraz upućuje na dvije mogućnosti: diskurs koji je sam po sebi politički, i drugo, analiza političkog diskursa kao primjera jednog od tipova diskursa, bez posebnog upućivanja na politički sadržaj ili kontekst.²⁸ U kritičkoj analizi diskursa ipak prevladava mišljenje da je sav diskurs politički jer ga se može promatrati iz politički imanentnih perspektiva kao što su moć, kontrola ili dominacija, no u takvom sagledavanju političkoga diskursa svakako je važan objektivni pristup, pri čemu je važno zadržati nepristranu, odnosno neutralnu poziciju, a od najveće je važnosti svakako postići ravnotežu između političke i jezične analize.

Tim rečeno, najjednostavniji pristup definiranju pojma političkog diskursa jest identificiranje aktera, odnosno teksta i govora profesionalnih političara ili političkih institucija, kao što su različiti ministri, članovi parlamenta ili političkih stranaka i sl. Međutim, političari nisu jedine figure i autori političkoga diskursa i drugih političkih praksi; potrebno je uključiti i raznovrsne recipijente u političkim komunikacijskim događajima, kao što su šira javnost i građani, koji su u političku aktivnost i različite političke procese uključeni kao glasači, pripadnici različitih aktivističkih skupina, kao demonstratori, prosvjednici, itd. Iako možemo govoriti i o aktivnostima u koje se različiti politički akteri uključuju, naposljetku nam je ipak kontekst odlučujući faktor u kategorizaciji diskursa kao političkoga. Naime, tekst i kontekst se međusobno određuju, odnosno definiraju, i to u smislu da je sjednica parlamenta to što jest tek kada izabrani političari raspravljaju, razgovaraju, debatiraju u zgradi parlamenta, kao službene, odnosno javne osobe, i to za vrijeme službenog (redovnog ili izvanrednog) zasjedanja parlamenta.²⁹

Dakle, političko je djelovanje uvelike diskurzivno, Tako uz sjednice parlamenta, predizborne kampanje, parlamentarne rasprave i debate nalazimo žanrove ili oblike političkoga diskursa kao što su propaganda, politički marketing, intervjui i drugi oblici obraćanja medijima. Svaki od postojećih žanrova ili oblika političkoga diskursa nudi različiti kontekst; politički će slogani, za razliku od parlamentarne rasprave, imati druge aktere i sudionike, različite će grupe biti

²⁸ Wilson, John (prev. Pištelak Igor), „Politički diskurs“, *Hrvatistika : studentski jezikoslovni časopis*, Vol.6. No.6 Prosinac 2012. Str. 199.

²⁹ Van Dijk, Teun A., „What is political discourse analysis“, In Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), *Political linguistics*. (pp. 11-52). Amsterdam: Benjamins, 1997., str. 12-14.

uključene s različitim ciljem te se isto tako može raditi o drugačijem tipu političkoga procesa. To nas dovodi do zaključka da najbogatija karakterizacija pojedinoga oblika političkoga diskursa ne ovisi isključivo o svojstvima diskursa, već je potrebna i sustavna kontekstualna definicija u terminima organizacija, okoline, aktera, spoznaja pojedinih aktera, itd. Tako pojedini diskursi mogu biti gotovo identični, ali gdje je jedan edukacijski ili legalni, drugi može biti politički, ako se uzmu u obzir statusi sudionika te ciljevi i funkcije njihove interakcije. Isto je tako važno uzeti u obzir činjenicu da gotovo svi tekstovi i sav govor može imati socio-političke uvjete i posljedice, pri čemu je potrebno precizirati politički diskurs na oblike koji imaju nešto direktniju funkcionalnu ulogu kao oblik političke akcije unutar političkog procesa.³⁰

Nadalje, potrebno je osvrnuti se i na specifičnosti strukture političkoga diskursa, odnosno na diskurzivne metode koje se javljaju u političkoj djelatnosti. Primjerice, predmet odnosno teme koje se javljaju u političkom diskursu ne moraju nužno biti o politici, već je, kao što je već navedeno u tekstu, uvjetovano kontekstom, pa će razne teme u načelu pripadati drugim društvenim područjima. Isto je tako posebno zanimljivo da su makrostrukture političkoga diskursa u velikom broju slučajeva orijentirane prema budućnosti. U predizbornim kampanjama tako možemo čuti obećanja što će se dogoditi ako pojedina stranka pobijedi i sl., pri čemu je posebno zanimljiva strategija oslikavanje sadašnjosti i događaja iz sadašnjosti kao negativnih, a prikazivanje budućnosti kao pozitivne i pune različitih prilika.³¹

Teme u političkom diskursu isto tako uključuju evaluacije i opise drugih političara i javnih figura, organizacija i njihovih postupaka, pri čemu su takve evaluacije često polarizirane: *Mi* smo pravedni i demokratični, a *Oni* nisu.³² Uz to, osobne zamjenice i njihova uporaba u političkom diskursu je posebno zanimljiva jer se može promatrati kao manipulacijsko oruđe u stjecanju političke moći. Naime, osobne zamjenice mogu biti upotrebljene tako da imaju snažnu simboličku funkciju i snažno signaliziraju asimetrične odnose moći, pri čemu već navedena analogija i navedene zamjenice (*Mi* i *Oni*) može poslužiti kao reprezentativni primjer; kada se čvrsto uspostave kategorije *mi* i *oni*, „legitimno ili ne“, događaju se paralelno dva procesa: povezivanje određenih pojedinaca u „mi“ i davanje toj grupi izrazito pozitivnih karakteristika, te isključivanje svih koje svrstavamo u „oni“.³³ Pritom je česta strategija

³⁰ Van Dijk, Teun A., „What is political discourse analysis“, In Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), *Political linguistics*. (pp. 11-52). Amsterdam: Benjamins, 1997., str. 18-23.

³¹ Ibid., str. 25-28.

³² Ibid., str. 28.

³³ Katnić-Bakaršić, Marina: *Između diskursa moći i moći diskursa*; Zagreb, Zoro, 2012.; str. 54.

svojevrzna pristranost kada je riječ o političkoj stranci čiji su sudionici te generalizacija kada je riječ o suparničkoj stranci ili marginaliziranoj društvenoj skupini. Drugim riječima, ako je politička stranka (*Mi*) učinila nešto loše, očekivani je potez opisivanje te loše odluke kao iznimke ili incidenta, ali ako je druga politička stranka ili marginalizirana društvena skupina učinila nešto loše (*Oni*), njihovi će se postupci opisivati kao tipični ili gotovo uobičajeni, pri čemu će biti opisani s brojnim detaljima i primjerima iz prošlosti.³⁴ Takve su dihotomije inherentne čovjekovoj percepciji svijeta jer je još Sigmund Freud pokazao da dijete rođenjem počinje dijeliti svijet na Ja i Drugi, pa su one stoga uvijek pogodno tlo za antagoniziranje različitih društvenih skupina i odraz diskurzivne borbe, a također i podloga za stereotipne predstave o sebi i Drugome.³⁵

Još jedna reprezentativna strategija jest takozvana prividna negacija (*disclaimer*) ili „odricanje“ (*Nemam ništa protiv imigranata, ali...*), što je svojevrstan semantički potez kojim se pokušava ublažiti ili prikriti intencija i mišljenje govornika. Takva je strategija karakteristična u diskursu rasizma, pri čemu je isto tako česta i u političkom diskursu, posebice u različitim raspravama o izbjeglicama i manjinama, gdje takve izjave dovode do reprodukcije i legitimacije rasizma u društvu.³⁶

Nadalje, važno je spomenuti i uporabu različitih retoričkih i stilskih figura u govoru političara. Eufemizmi, litote i hiperbole su neke od tipičnih postupaka u iznošenju informacija, no metonimija i metafora su dominantne figure; pozitivno prikazivanje sebe i istomišljenika opisat će se metaforama čija su značenja derivirana iz konceptualnih polja s pozitivnim asocijacijama, dok će se suprotni postupak javljati u negativnom opisivanju drugoga.³⁷

Prilikom opisivanja političkoga diskursa, možemo se osvrnuti i na rad Paula Chiltona koji u knjizi *Analysing Political Discourse* političkom diskursu pristupa iz perspektive kognitivnih znanosti, pri čemu vezu između jezika i politike promatra s kognitivne i evolucijske perspektive. Središte njegova rada jest opisivanje politike i političkoga djelovanja kao načina na koji akteri reprezentiraju stvarnost.

Chilton tako u svojoj knjizi navodi neke tipične aspekte, odnosno obilježja političkoga diskursa. Ovdje možemo navesti one najreprezentativnije, kao što je tvrdnja da politički diskurs

³⁴ Van Dijk, Teun A., „What is political discourse analysis“, In Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), *Political linguistics*. (pp. 11-52). Amsterdam: Benjamins, 1997., str. 32.

³⁵ Katnić-Bakaršić, Marina: *Između diskursa moći i moći diskursa*; Zagreb, Zoro, 2012.; str. 59.

³⁶ Van Dijk, Teun A., „What is political discourse analysis“, In Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), *Political linguistics*. (pp. 11-52). Amsterdam: Benjamins, 1997., str. 32-33.

³⁷ *Ibid.*, str. 35-36.

funkcionira indeksički, odnosno odabir jezika, narječja ili dijalekta implicitno signalizira političke odlike; tako će pojedini političari govoriti određenim dijalektom ili dijalektom karakterističnim za određenu društvenu klasu, birati riječi karakteristične za određenu političku ideologiju kako bi time implicirao distanciranje ili solidarnost prema određenoj društvenoj skupini.³⁸ Osim toga, Chilton smatra da politički diskurs uključuje metaforičko rasuđivanje, pri čemu metafore ne služe kao ukras nekom tekstu ili govoru, već i kao načini rasuđivanja o budućim zakonima i sl. Isto tako, prostorne metafore, smatra Chilton, omogućuju koncepte grupe i identiteta; posebno su zanimljive metafore puta, pošto uključuju konceptualizaciju vremena, ali i djelovanja te se u političkom diskursu javljaju kao sredstva ili načini reprezentiranja planova, zakona, nacionalne povijesti i velikih ideja kao što je „napredak“.³⁹

Isto je tako zanimljiva tvrdnja da politički diskurs ima specifične veze s emocionalnim centrima u mozgu, odnosno pojedini političko relevantni „osjećaji“, kao što je teritorijalna pripadnost i identitet („dom“), strah od uljeza i nepoznatih (ili drukčijih) ljudi, mogu biti stimulirani u političkoj uporabi jezika.⁴⁰

Uz Chiltona, možemo još spomenuti i Normana Fairclougha te Ruth Wodak kao reprezentativne teoretičare koji su dali svoj doprinos u istraživanju političkoga diskursa. Dok Chilton stavlja naglasak na reprezentaciju, Fairclough u svojoj teoriji kao središte postavlja argumentacijsku teoriju te politiku, odnosno politički diskurs promatra kao oblik argumentacije; drugim riječima, Fairclough nudi pogled na politiku u kojoj su koncepti deliberacije i donošenja odluka u kontekstima nesigurnosti, rizika i trajnog neslaganja u središtu njegova razmatranja. Ruth Wodak pak naglasak stavlja na brojne podžanrove političkoga diskursa te daje svojevrsni taksonomijski pregled političkoga diskursa, pri čemu naglasak stavlja na različite topose koji se javljaju u političkom diskursu.⁴¹

Ipak, u ovome radu naglasak je na reprodukciji rasizma putem političkoga diskursa tako da će nam poslužiti tek pojedini uvidi ovih teoretičara, a ne njihov cijeli analitički okvir koji nude u svojim radovima. No prije nego započnemo s upućivanjem u kontekst unutar kojega analiziramo politički diskurs, potrebno je osvrnuti se na problem rasizma te na diskurzivne

³⁸ Chilton, Paul, *Analysing Political Discourse : Theory and Practice*, Routledge, London-New York, 2004., str. 201.

³⁹ Ibid., str. 203-304.

⁴⁰ Ibid., str. 204.

⁴¹ Fairclough, Isabella; Fairclough, Norman, *Political Discourse Analysis : A method for advanced students*, Routledge, London-New York, 2012., str. 20-23.

strategije koje su dominantne u političkom diskursu, a koje služe u legitimiranju i reprodukciji rasizma.

3.1. Politički diskurs i rasizam

Rasizam se definira kao bilo koji postupak, praksa ili uvjerenje koje reflektira ideologiju da je čovječanstvo podijeljeno na različite, odnosno odvojene biološke entitete koje zovemo „rasom“, koja je pak temelj u mišljenju da postoji veza između fizičkih, intelektualnih i moralnih osobina i rase, što dovodi do vjerovanja da su određene rase superiornije od drugih.⁴² U kontekstu ovoga rada prigodnija je definicija Teuna A. van Dijka, pošto na jasniji način prikazuje svrhu i cilj ovoga rada. Naime, van Dijk rasizam definira kao sustav društvene nejednakosti u kojemu su etnički manjinske društvene skupine dominirane od strane bijele (europske) većine, i to na osnovi etniciteta, porijekla ili zadanih „rasnih“ karakteristika.⁴³ Ipak, u posljednjim se desetljećima, barem u Europi, rasizam rijetko javlja kao izravna agresija prema manjinama, no to ipak ne znači da je taj problem riješen. Naime, mnogi elementi rasizma postaju preformulirani, naizgled indirektni ili suptilni te često proizlaze iz centara moći; elitni rasizam (koji, dakle, uključuje i rasizam u političkom diskursu) tako preuzima novi, „moderni“, ili bolje rečeno, simbolički oblik rasizma, koji je vidljiv u svakodnevnim situacijama kao što je primjerice zapošljavanje, ali i u donošenju različitih političkih odluka i zakona.⁴⁴

Uz to, politički je diskurs ključan u stvaranju i donošenju gotovo svih odluka koje su relevantne za nacionalne manjine, imigrante i tražitelje azila. Ipak, ne smijemo zaboraviti da i tu postoji kompleksna mreža odnosa moći te da u donošenju zakona sudjeluju brojni pojedinci, društvene skupine i institucije izvan političkoga okvira, no u ovome ćemo radu promatrati isključivo demokratski izabrane političare u obavljanju njihove dužnosti.

Kao što smo spomenuli, unutar dimenzije političke moći se donose zakoni koji utječu na nacionalne manjine i imigrante te upravo se tu nadzire dvostruka dimenzija diskriminacije i

⁴² <https://www.britannica.com/topic/racism>

⁴³ Van Dijk, Teun A., „On the Analysis of Parliamentary Debates on Immigration“ In: M. Reisigl & R. Wodak (Eds.), *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. (pp. 85-103). Vienna: Passagen Verlag, 2000. str. 87.

⁴⁴ Van Dijk, Teun A., „Elite Discourse and the Reproduction of Racism“, In: R. K. Slayden & D. Slayden (Eds.) *Hate Speech*. (pp. 1-27). Newbury Park: Sage, 1995., str. 5.

predrasuda koja definira sustav rasizma: kao skupina, bjelački političari zadržavaju i legitimiraju dominaciju bjelačke skupine s kojom se identificiraju, a njihova zakonodavna moć im dopušta da imaju primarnu ulogu u reprodukciji sustava dominacije.⁴⁵

Prilikom analiziranja parlamentarnih debata, Teun A. van Dijk uočio je neke karakteristične strategije koje se često javljaju u izlaganju političara. Pritom autor napominje da su takva izlaganja gotovo uvijek pripremljena, pa se rasističke izjave unaprijed ublažuju ili „skrivaju“, no detaljnijom analizom ih je ipak moguće vrlo lako otkriti. Osim već spomenute pozitivne samo-prezentacije, negativne reprezentacije Drugoga te poricanja, odnosno negiranja rasizma, ovdje još možemo spomenuti takozvano prividno suosjećanje. Naime, kada se donose zakoni ili odredbe koje će imati negativni utjecaj na manjine ili imigrante, oni se često brane tvrdnjama da se donose i provode „za njihovo dobro“. Isto se tako potencijalne imigrante ohrabruje da ostanu gdje jesu argumentima da pomognu izgraditi vlastitu zemlju i sl.; s druge strane, različite restrikcije za imigrante se često opravdavaju činjenicom da su potrebne kako bi se održala „harmonija“ u društvu. Zatim možemo navesti još jednu strategiju koju van Dijk naziva „Poštenost“: političari su često „prisiljeni“ donijeti neugodne ili teške odluke koje su nepovoljne prema imigrantima, pa se takve odluke često promoviraju pod sloganom „Strogo, ali pošteno“. Uz ovu, često se javlja i takozvani transfer odozgo prema dolje, pri čemu se krivnja, ili neki oblik rasizma „šalje“ niže na hijerarhijskoj strukturi moći. Primjerice kada vlasnici tvrtke krive zaposlenike za rasizam, ili kada časopis okrivljuje vlastitu publiku za „iskrivljavanje istine“. Isto je i za političke elite – rasizam je uvijek negdje drugdje. Kao posljednju strategiju možemo navesti takozvano opravdavanje putem činjenica, u kojima se opravdanja često pronalaze u financijskim poteškoćama, broju izbjeglica, različitim međunarodnim dogovorima, itd.⁴⁶

U ovome su dijelu opisane samo neke od karakterističnih strategija, što ne znači da su jedine; druge strategije koje se pojavljuju u govorima političara dodatno ćemo opisati i oprimjeriti u samoj analizi.

⁴⁵ Van Dijk, Teun A., „Political Discourse and Racism“, In: S. H. Riggins (Ed.), *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*. (pp. 31-64). Thousand Oaks, CA: -Sage, 1997. Str. 35.

⁴⁶ Ibid., str. 35-38.

4. Izbjeglička ili migrantska kriza

Izbjeglička, odnosno migrantska kriza termin je kojim se označava period koji je započeo u drugoj polovici 2015. godine, kada je sve veći broj izbjeglica počeo dolaziti u Europsku uniju, putujući preko Mediterana ili kopnom, preko zemalja jugoistočne Europe. Među najbrojnije rute možemo uključiti istočnu mediteransku rutu sa zabilježenih 885,386 ilegalnih prelazaka, zapadnu balkansku rutu sa 764,038 prelazaka te središnju mediteransku rutu s 153,946 ilegalnih prelazaka granice. Tako je Frontex zabilježio 1.83 milijuna nereguliranih, odnosno ilegalnih prelazaka granica u 2015. godini. Valja napomenuti da su se migracije nastavile do danas, no ilegalni prelasci uvelike su se smanjili (primjerice, ukupno 500,248 ilegalnih prelazaka u 2016. godini).⁴⁷

No prije nego što se posvetimo nešto dubljem opisu zapadne balkanske rute koja je osobito važna za našu analizu, potrebno je razjasniti termin koji je dodijeljen ovome događaju. Terminološka nejasnost je već naznačena u naslovu samoga poglavlja te je potrebno razjasniti i pojasniti razlike u značenju kako ne bi došlo do nedoumica ili zabune. Dakle, termin „migrant“ označava generički termin za bilo koga tko odlazi iz jedne zemlje u drugu s namjerom da tamo ostane minimalni period vremena (12 mjeseci), izuzevši turiste i poslovne posijete. Uključuje trajne i privremene migrante s valjanom visom ili radnom dozvolom, tražitelje azila i nedokumentirane migrante koji ne pripadaju niti jednoj od navedenih skupina. Tražitelji azila su pak osobe koje su predale formalni zahtjev za azil, ali još nisu dovršili cjelokupnu proceduru.⁴⁸ Izbjeglice su osobe koje imaju potrebu za internacionalnom zaštitom i koje napuštaju vlastitu zemlju iz opravdanoga straha zbog progona na temelju rase, vjere, nacionalnosti, političke opredijeljenosti ili pripadnosti određenoj socijalnoj skupini.⁴⁹ Ako uzmemo u obzir podatke Europskoga parlamenta o tražiteljima azila u Europskoj uniji, možemo vidjeti da u najvećem broju dolaze iz Sirije, Afganistana i Iraka, dakle zemalja u kojima su prisutni oružani sukobi i u kojima je zabilježena prisutnost takozvane Islamske Države.⁵⁰

⁴⁷ European Parliamentary Research Service: Migration and asylum (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>);

⁴⁸ OECD (2015). Is this humanitarian crisis different?, Migration Policy Debates, 7, September 2015, (<http://www.oecd.org/migration/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>);

⁴⁹ European Parliamentary Research Service: Migration and asylum (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>);

⁵⁰ European Parliamentary Research Service: Migration and asylum (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>);

Ovdje nam je važno spomenuti i takozvane „ekonomske migrante“, termin koji se nerijetko, implicitno ili eksplicitno, javlja u brojnim govorima različitih političkih figura. Kako navodi Teun A. van Dijk, koncept je skovan oko 1985. godine kada je veliki broj tamijskih izbjeglica, bježeći od građanskog rata u Šri Lanci pristigao u razne europske zemlje; tada je nova konceptualna i diskurzivna kategorizacija izbjeglica postala imperativ, i to ne zbog iznenadnog dolaska izbjeglica u potrazi za poslom ili bježeći od siromaštva, već zbog toga što ih je bilo „previše“. Bila je potrebna strateška promjena tradicionalne slike političkih izbjeglica kako bi se mogli donijeti stroži imigracijski zakoni i ograničenja.⁵¹

Tim rečeno, možemo zaključiti da je najprikladniji opis ove krize kao „izbjeglička“, a osobe koje ilegalno prelaze granicu kao „izbjeglice“ jer u najvećem broju bježe iz krajeva koji su obilježeni velikim oružanim sukobima. Isto tako, upravo je trenutačna situacija u Siriji ključ za razumijevanje ovoga fenomena. Konflikt u Siriji razvijao se od siječnja 2012. godine i takozvanog Arapskog proljeća. U Siriji, protesti protiv predsjednika Bašara al-Asada i cjelokupne vlade doveli su do građanskoga rata između pobornika vlade i njezinih protivnika. Takva je situacija dodatno produbljena sudarima kurdske vojske na sjeveru Sirije i Iraka. Tijekom 2014. godine vojska takozvane Islamske Države uključila se u rat te veoma brzo osvojila velike dijelove zapadnog Iraka i istočne i središnje Sirije, tako kontrolirajući teritorij u kojemu je živjelo oko deset milijuna ljudi. Tijekom sukoba u Siriji stradalo je više od 300,000 osoba, dok je dvije trećine populacije raseljeno u okolne zemlje. Tu nam je također važno napomenuti da je 86% izbjeglica i ostalo u susjednim zemljama, pri čemu Europa i SAD sudjeluju sa samo 4%.⁵²

Kao što je spomenuto, zapadna balkanska ruta bila je jedna od „najprometnijih“ za vrijeme krize. Njome su izbjeglice putovale do Mađarske, Njemačke, Austrije i Švicarske te skandinavskih zemalja, a put ih je vodio od Turske do Grčke, a zatim preko Makedonije i Srbije u Mađarsku. Nakon što je 15. rujna 2015. godine Mađarska podignula ogradu na granici i spriječila daljnji ulazak izbjeglica, otvorio se novi koridor prema središnjoj Europi, i to kroz Hrvatsku i Sloveniju. Tako je u Tovarniku podignut privremeni centar za prihvat izbjeglica, pri čemu se očekivalo da će dnevno pristizati do 500 izbjeglica. No već prvoga dana nakon zatvaranja mađarske granice, 5,650 izbjeglica je ušlo u Hrvatsku, a drugoga dana još 11,000

⁵¹ Van Dijk, Teun A., „Political Discourse and Racism“, In: S. H. Riggins (Ed.), *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*. (pp. 31-64). Thousand Oaks, CA: -Sage, 1997. Str. 44

⁵² Institute for Migration and Ethnic Studies (2015). *Forced Migration Flows and the Humanitarian Crisis in Europe: Position Paper of the Institute for Migration and Ethnic Studies*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, <http://imin.hr/strateskapolazista> (5 November 2015).

osoba. Nakon toga, otvoreni su i drugi centri, u Opatovcu, 15 kilometara od granice sa Srbijom, pri čemu je trebao imati funkciju „receptijskog centra“, no pokazalo se da je zapravo funkcionirao kao tranzitni centar za izbjeglice. Uz to, sagrađen je još jedan „receptijski centar“ u Slavonskom Brodu udaljen oko stotinu kilometara od granice sa Srbijom, mjesec dana nakon otvaranja centra u Opatovcu.⁵³

Prema podacima MUP-a do kraja siječnja 2016. godine u Republiku Hrvatsku ušlo je 607,404 izbjeglica⁵⁴ koje su nastavile put, i to najčešće prema Njemačkoj, Austriji i Švedskoj, ali i drugim europskim zemljama.⁵⁵

Pošto je većina izbjeglica potražila azil u navedenim zemljama, upravo su one (uz Italiju i Francusku) zatražile premještanje određenog broja izbjeglica u ostale zemlje Europske unije, kako bi se ravnomjerno podijelilo „breme“. Sve su članice, izuzevši Češku, Mađarsku, Rumunjsku i Slovačku glasovale za navedeni plan, pri čemu je oko 160, 000 tražitelja azila preseljeno po predodređenim kvotama.⁵⁶ Ipak, takav sustav kvota ne može podjednako raspodijeliti „breme“ i odgovornost u izbjegličkoj situaciji, već se sam problem zaštite izbjeglica rješava s asimetričnim i partikularnim pristupima različitih država članica. Isto tako Europska unija nema razjašnjene i ujednačene standarde i kriterije za raspodjelu izbjeglica te je posve nejasno kako je onda moguće spriječiti sekundarno kretanje već premještenih izbjeglica.⁵⁷

Europska unija (i Hrvatska s njom) pokazala se tako potpuno nespremnom za ovu krizu. Osim toga, ona je pokazala koliko točno čimbenici izvan Europe mogu utjecati na njezinu stabilnost i koliko globalne promjene u odnosima moći izvan Europe mogu utjecati na Europu.

Naposljetku, potrebno je osvrnuti se i na sam pojam „krize“ i što sve taj pojam implicira. Kao geopolitička oznaka „izbjeglička kriza“ prva se pojavila u medijima, pri čemu je termin postao prikladna oznaka koja nudi ograničeno razumijevanje događaja i stvara specifičnu percepciju i kategorizaciju; sužava kompleksnost stvarnosti i stvara binarne opozicije (Europa/ostatak

⁵³ Čapo, Jasna, The Security-scape and the (In)Visibility of Refugees: Managing Refugee Flow through Croatia, In *Migracijske i etničke teme*, godina 31, prosinac 2015, broj 3: 387-406; str. 392-395.;

⁵⁴ <http://stari.mup.hr/219696.aspx>

⁵⁵ European Parliamentary Research Service: Migration and asylum (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>);

⁵⁶ <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/11873936/Eastern-European-countries-may-be-forced-accept-quotas-for-migrants.html>

⁵⁷ Institute for Migration and Ethnic Studies (2015). Forced Migration Flows and the Humanitarian Crisis in Europe: Position Paper of the Institute for Migration and Ethnic Studies. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, <http://imin.hr/strateskapolazista> (5 November 2015).

svijeta, legalne/ilegalne migracije i sl.) koje služe kao separatori između „njih“ i „nas“.⁵⁸ Prem Kumar Rajaram tako smatra da je cjelokupna kriza proizvedena, odnosno da stvara svojevrsni okvir koji funkcionira tako da stvara dominantnu regulacijsku normu, odnosno ideju „izbjeglice“ koja pak omogućuje plodno tlo za stvaranje nejednakosti, no isto tako funkcionira i na način da dopušta zakonodavcima da „izbjegličku krizu“ tretiraju kao izvanredno stanje. Takva se kriza sagledava kao „događaj“ koji odudara od političke norme.⁵⁹ „Kriza“ tako uokviruje kompleksan društveni proces te ga povijesno, društveno i politički odvaja od drugih društvenih procesa koje ne spominjemo u kontekstu kakve krize. Osim toga, stvara već spomenute opozicije, pri čemu je „kriza“ nepoželjni odraz reguliranoga oblika istog fenomena (kretanje populacije).⁶⁰ Drugim riječima, pretpostavka je da ne postoji neka prijetnja po sebi neovisna od interpretacije, odnosno dolasci tražitelja azila ne predstavljaju sigurnosni problem ako nisu diskurzivno interpretirani kao problem.⁶¹

No kako je „oznaka“ krize prevladala, odgovor na takvu pojačanu javnu percepciju rizika i opću nesigurnost jest uvođenje politika (*policies*) sigurnosti. Najreprezentativniji primjer takve politike sigurnosti je već spomenuti slučaj Mađarske, koja je podignula metalnu ogradu na granici sa Srbijom i Hrvatskom kako bi spriječila daljnji ulazak izbjeglica. Opća posljedica takvih praksi jest produbljivanje otuđenja i razaranje političkih odnosa, ali se isto tako stvara predispozicija za nasilne politike i nasilno djelovanje.⁶² Primjerice, Mađarska je tako uvela zakon kojim izbjeglice kažnjava zatvorom do pet godina, ukoliko ilegalno prijeđu granicu.⁶³

Dakle, cjelokupna izbjeglička kriza se pokazala kao izrazito kompleksan fenomen, posebice ako uzmemo u obzir samu heterogenost izbjeglica: različitost u stupnju obrazovanja, različiti motivi, zemlje podrijetla, itd. Ipak, ovaj je fenomen iznjedrio na vidjelo još jednu krizu: krizu same Europe, koja je pod pritiskom izbjeglica pokazala kako nije ujedinjena čak ni kada je riječ o načelima na kojima je sagrađena: načelima slobode i pravde.

U sljedećem poglavlju ćemo analizirati govore i intervju hrvatskih političkih figura te pokušati ocrtati na koji način pristupaju ovome fenomenu. Poseban je naglasak na već spomenutoj

⁵⁸ Rogelj, Boštjan, The Changing Spatiality of the „European Refugee/Migrant Crisis“ in *Migracijske i etničke teme*, godina 33, kolovoz 2017, broj 2; 191-219; str. 192.

⁵⁹ Rajaram, Prem Kumar. 2015. „Beyond crisis: Rethinking the population movements at Europe’s border.” FocaaBlog. 19 October. www.focaaBlog.com/2015/10/19/prem-kumar-rajaram-beyond-crisis/;

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Petrović, Duško; Pozniak, Romana, „Tražitelji azila kao prijetnja“ u: *Studia ethnologica Croatica*, vol. 26, str. 47-72, Zagreb, 2014.; str. 50;

⁶² Ibid. Str. 55.

⁶³ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/orban-madarska-policija-uhitit-ce-pobunjene-izbjeglice-oni-krse-nas-pravni-poredak/841373.aspx>

„krizi“ koja je stvorila plodno tlo za stvaranje nejednakosti i rasizma, posebno vidljivog u slučaju spomenute Mađarske, ali i uspona ekstremne desnice. Iz te prizme promatrat će se politički diskurs u Hrvatskoj kako bi se pokazalo na koji su način izbjeglice prikazane, ali i kako se prikazuje hrvatska politička elita usred takvog kompleksnog fenomena.

5. Izbjeglice, izbjeglička kriza i politički diskurs

Kao što je najavljeno u prethodnim poglavljima, cilj i središnji dio ovoga rada jest analiza političkoga diskursa hrvatskih političkih elita u suočavanju s fenomenom izbjegličke krize. Također je navedeno da će se pritom poseban naglasak staviti na reprodukciju rasizma u političkom diskursu, pošto se Republika Hrvatska prvi put suočava s fenomenom ovakvih razmjera te je prvi put da je direktno uključena u takav proces. Cjelokupne izjave možemo promatrati i interpretirati iz prizme rasizma upravo zbog toga što su gotovo svi saborski zastupnici pripadnici bijele rase, dok izbjeglice dolaze, u najvećem broju, iz islamskih zemalja, i to iz Sirije, Iraka i Afganistana.

U prethodnom poglavlju o crtali smo kontekst unutar kojega ćemo promatrati i tumačiti izjave pojedinih političara, pri čemu ćemo se koristiti zaključcima i smjernicama Teuna A. van Dijka, koje smo već opisali u poglavlju o političkom diskursu i rasizmu, a koje ćemo prema potrebi i proširivati u slučaju da dođemo do izjava koje potvrđuju te zaključke. Ipak, zbog posebnosti samoga događaja, odnosno količine izbjeglica u relativno kratkom vremenskom periodu, potrebno je naznačiti i neke nove strategije koje političari koriste, a koje se ne javljaju u radovima navedenog autora. Zatim, pokušat ćemo naznačiti opću retoriku koju su hrvatske vlasti prihvatile u osvit ovoga događaja te ga pokušati i prikladno opisati.

Prije same analize valja napomenuti da su izvori sa sjednica Hrvatskog sabora preuzeti s internetskih stranica Informacijsko-dokumentacijske službe (INFODOK)⁶⁴ koja omogućuje uvid u prijepise pojedinih sjednica, pri čemu je važno napomenuti da su preuzeti u izvornom obliku, sa svim jezičnim pogreškama i lapsusima u govoru. Isto tako, pokušat ćemo napraviti kronološki slijed, tako da izjave pratimo u relevantnom vremenskom okviru, počevši od 17. rujna 2015. godine, odnosno od zatvaranja mađarske granice i preusmjerenja izbjeglica prema Hrvatskoj.

Glavni cilj ove analize jest utvrditi svojstva teksta i govora o drugim etničkim ili rasnim skupinama, odnosno izbjeglicama. Takva svojstva teksta i govora promatrat ćemo na razini leksika (odabir pojedinih riječi) i sintakse (primjerice red riječi u pojedinim rečenicama) te različite stilističke varijacije struktura izraza. Isto tako, posebno nas zanimaju društveni sustavi, procesi, aktivnosti i spoznaje uključene u reprodukciju (ali i izazivanje) rasizma. Također ćemo

⁶⁴ Informacijsko-dokumentacijska služba (INFODOK) - <http://infodok.sabor.hr/Default.aspx>; (25. 4. 2018.)

u govoru političara promatrati i interpretirati pojedine karakteristike njihova stila, zatim topose, retoričke figure i argumente koji se na neki način mogu interpretirati kao svojevrsni doprinos u reprodukciji rasizma.

Iako se diskurs i rasizam u diskursu mogu analizirati na svim jezičnim razinama, ali i u osobitostima govora političara (primjerice rečenični naglasak, intonacija ili tempo), valja imati na umu da je takve formalne strukture diskursa moguće analizirati samo ako je vezan uz specifični kontekst. Nadalje, zbog količine tekstova gotovo je nemoguć zadatak analizirati svaku izjavu na svakoj razini te ćemo u ovom radu izabrati primjere u kojima ćemo naznačiti i interpretirati pojedine strategije na pojedinim jezičnim razinama

Također je bitno napomenuti da su zastupnici svjesni da se njihov govor bilježi i snima, te se (u većini slučajeva) prikladno ponašaju. Isto tako u vlastitim raspravama i govorima često zastupaju poglede svoje stranke, odnosno zastupničkoga kluba. Tim rečeno, možemo reći da gotovo da ne postoje spontane greške kada zastupnici govore o etničkim pitanjima.⁶⁵

Naposljetku, zbog velike količine tekstova na samu temu, a samim time i nemogućnosti da se svaki od njih analizira na isti, detaljan i precizan način, odabrali su se najreprezentativniji primjeri, oni koji najbolje i najjasnije oslikavaju već opisane strategije. Isto tako, izjave političara su se uzimale bez obzira na njihovu političku opredijeljenost, odnosno pripadnost određenoj političkoj stranci.

5.1. Analiza

Kao što sam spomenuo, kriza je svoj vrhunac u Hrvatskoj dosegla u drugoj polovici rujna, kada je Mađarska blokirala daljnji pristup izbjeglicama te ih preusmjerila prema Hrvatskoj. Napomenimo da je tada vlast obnašala koalicija predvođena SDP-om, strankom lijevog centra, koja je tijekom krize, u načelu, zagovarala otvorene granice za nesmetani prolazak imigranata te se protivila postavljanju žičane ograde na granicama. Njihova je retorika bila jasna:

⁶⁵ Van Dijk, Teun A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993., str. 64-66.

izbjeglice mogu proći kroz Hrvatsku, ali se neće zadržavati; Hrvatska neće postati žarište na kojem će se izbjeglice zadržavati kao što se dogodilo u Grčkoj.⁶⁶

Tako je 17. rujna 2015. godine na 20. sjednici VII. saziva Hrvatskoga sabora, nekoliko klubova zastupnika zatražilo stanku „u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala“.⁶⁷ Nakon pauze, za riječ se javio Damir Kajin, tadašnji član Istarskih demokrata; nakon pozdrava i čestitki humanitarnim djelatnicima i službama sigurnosti, izjavio je sljedeće:

*Rekoh prije da je do 8 sati u Hrvatsku ušlo 5650 ljudi, danas ulazi još najmanje 2000 ljudi. Za dva, tri, pet dana ovdje će biti preko 20000 ljudi. Situacija je već prvog dana izbjegla kontroli. Hrvatska očigledno ti podaci govore da nije spremna. Vlada jučer još nije bila svjesna što će nam se dogoditi. 1,5 milijun ljudi je u pokretu u zadnjih 10 dana 175000 migranata došlo je u Grčku, u Makedoniji i Srbiji ih je negdje oko 10000 koji idu prema Hrvatskoj.*⁶⁸

Ova izjava nam može poslužiti kao temeljni primjer jedne od strategija negativnog prikazivanja Drugoga, takozvane „igre brojevima“ (*the numbers game*). Prema opisu Teuna A. van Dijka, takvo korištenje kvazi-objektivnih figura uvjerljivo sugerira koliko izbjeglica dolazi svaki tjedan, mjesec, godinu, te služi kao efektivna taktika zastrašivanja u formaciji javnog mnijenja; isto tako, navodi autor, nisu potrebne laži ili puka pretjerivanja u vezi s brojkama, već je ključna prezentacija tih brojki.⁶⁹ U ovome primjeru vidljivo je da Damir Kajin uzima apsolutne brojeve, a kao vremenski okvir uzima „dva, tri, pet dana“, pri čemu strategiju ne iskorištava samo kako bi stvorio paniku, već i kako bi implicitno kritizirao politiku vladajuće stranke, naglašavajući da „vlada još jučer nije bila svjesna što će nam se dogoditi.“

Isto tako možemo vidjeti da na kraju posljednje rečenice ulomka upozorava da „u Makedoniji i Srbiji ih je negdje oko 10000 koji idu prema Hrvatskoj“, ne napominjući da Hrvatska nije posljednja destinacija, pri čemu ostavlja dojam da sve izbjeglice dolaze, ali i ostaju u Hrvatskoj.

⁶⁶ Večernji list, 19. 10. 2015. (<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izbjeglicka-kriza-2015-zoran-milanovic-nemojte-to-raditi-hrvatskoj-vlada-ima-apsolutno-sve-pod-kontrolom---412908.html>)

⁶⁷ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>)

⁶⁸ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>)

⁶⁹ Van Dijk, Teun A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993., str. 116-117..

Također, vidljivo je da Damir Kajin naglasak stavlja na nespornost Hrvatske, pri čemu je situacija „već prvog dana izbjegla kontroli.“ Ovom izjavom ostavlja se dojam da uspostavljena pravila i regulacije ne vrijede, da je izbjeglice gotovo nemoguće zaustaviti, čime se efektivno stvara i širi panika među administracijom, dakle vladajućima, te posebice širom populacijom.

Na kraju svojega izlaganja, Damir Kajin zaključuje:

*Maksimalno civilizirano postupanje prema migrantima, ali Hrvatska mora se u ovom trenutku ponijeti naprosto ja ću reći kao država i obavijestiti Vučića, Dačića, Vulina da migrante do odluke europskih ministara policije u utorak ne možemo prihvatiti.*⁷⁰

Pozivanje na viši autoritet jedna je od argumentacijskih strategija koje se često javljaju u govoru političkih figura kada je riječ o imigraciji i izbjeglicama, smatra Teun A. van Dijk.⁷¹ Damir Kajin u konkretnom slučaju pak smatra da se Hrvatska mora ponijeti „kao država“, ali se, paradoksalno, čeka odluka europskih ministara policije, umjesto da vladajući preuzmu odgovornost i barem djelomično upravljaju ovim događajem. Dakle, odgovornost se efektivno premješta na drugi, odnosno viši centar moći.

Također možemo primijetiti da za izbjeglice koristi naziv „migranti“, a nešto ranije u svojem govoru „migranti ili izbjeglice“. Mogli bismo to interpretirati kao implikaciju na činjenicu da među izbjeglicama postoje i takozvani ekonomski migranti, koji su nerijetko predmet i uzrok strogih imigracijskih politika. U prilog takvom tumačenju služi nam i izjava Igora Dragovana, jednog od zastupnika vladajuće stranke:

*To nisu azilanti i to nisu migranti. To su izbjeglice koje bježe od rata. Mi smo prošli nažalost isto tako tu kalvariju i naši ljudi su bili izbjeglice negdje drugdje.*⁷²

Igor Dragovan jasno naznačuje da su to izbjeglice koje bježe od rata, a ne migranti; ovom izjavom on upućuje na stajalište svoje stranke i vladajuće koalicije prema izbjeglicama te stvara poveznicu s Domovinskim ratom, pri čemu gradi svojevrsni empatijski okvir unutar kojega se javnost može emocionalno povezati s izbjeglicama. Ovu strategiju često koriste lijevo orijentirane stranke; razlika između religije i kulture stvara prostor nerazumijevanja, pa je

⁷⁰ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>);

⁷¹ Van Dijk, Teun, A., „Politics, Ideology and Discourse“, in: *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume on Politics and Language (Ruth Wodak, Ed.), pp. 728-740. 2005.; str. 735.

⁷² Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>)

pronađen zajednički nazivnik u iskustvu izbjeglištva koje pak omogućuje lakše poistovjećivanje s izbjeglicama.

Na istoj sjednici, za riječ se javio i Gordan Jandroković, zastupnik kluba HDZ-a, čiji je pogled na krizu gotovo karakterističan, bilo da je riječ o vladajućoj koaliciji ili oporbi:

*(...) Pa nije to pitanje nehumanosti. To je pitanje stabilnosti i sigurnosti vlastite države, dobrobiti vlastitih građana. Ne možemo biti humani ako nismo osigurali stabilnost i sigurnost. Pa ne možemo biti humani ako se dogodi kaos i konfuzija, a to nam se počelo događati.*⁷³

Ovo je zanimljiva izjava upravo zbog nekoliko strategija koje se prepleću u svega nekoliko rečenica. Ono što se posebno ističe jest isključivost, pri čemu je nemoguće biti human i istovremeno osigurati sigurnost i stabilnost. Nadalje, posebno je uočljivo hiperboliziranje same krize, nazivajući ju kaosom i konfuzijom, pri čemu bismo isti dio mogli protumačiti i kao strategiju negativnoga prikazivanja Drugoga, gdje su izbjeglice nositelji „kaosa i konfuzije.“ Osim toga, cijeli je govor u službi kritike vladajuće koalicije, pri čemu Jandroković ne preže od brojnih hiperbola i populističkih poteza, pa će tako reći da je „ovo nešto što će se desetljećima osjećati“, te će svojim izjavama pokušati stvoriti osjećaj izvanrednoga stanja, koristeći već spomenute strategije zastrašivanja, pri čemu će onda posebno naglasiti da je „ovo pitanje koje se tiče naših života, života naše djece.“⁷⁴

Kao čestu strategiju među političarima, Teun A. van Dijk navodi i takozvanu kategorizaciju, pri čemu su za parlamentarne debate tipične potkategorije, već spomenute izbjeglice i ekonomski migranti.⁷⁵ Primjer kategorizacije nalazimo i u navedenoj sjednici, u kratkom govoru Jadranke Kosor:

*Ali kolegice i kolege ne bježe svi od rata. Mislim da **smo** jučer, ja sam na jednoj televiziji čula jednoga mladoga čovjeka koji jasno, a nije, bilo je takvih puno, koji govori da*

⁷³ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>);

⁷⁴ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>);

⁷⁵ Van Dijk, Teun, A., “Politics, Ideology and Discourse”, in: *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume on Politics and Language (Ruth Wodak, Ed.), pp. 728-740. 2005.; str. 735.

*dolazi iz Pakistana, da dolazi zato da bi živo bolje, da bi se negdje zaposlio, dolaze među njima i iz mnogih drugih zemalja i Afganistana itd.*⁷⁶

Vidljiva je ovdje i jasna polarizacija između Nas, u ovome slučaju cjelokupne javnosti i saborskih zastupnika, te Njih, izbjeglica. Zanimljivo je i da naznačuje da je „takvih puno“, pri čemu su „takvi“ zapravo mladi ljudi spremni za rad, koji ne bježe od rata već su u potrazi za boljim radnim mjestima; drugim riječima, Jadranka Kosor opisuje takozvane ekonomske migrante. U ovoj izjavi možemo naznačiti još jednu strategiju, takozvanu evidencijalnost. Naime, tvrdnje u argumentu često su prihvatljivije ako govornici prezentiraju nekakav dokaz o njihovim tvrdnjama, mišljenjima ili znanju; čest je slučaj, kao i navedeni, da govornici navode gdje su dobili ili kako su došli do informacija.⁷⁷

Sutradan, 18. rujna 2015. godine, Boro Grubišić i nekoliko drugih zastupnika zatražilo je stanku „zbog migracijske krize u zemlji.“⁷⁸ Nakon uvodne riječi zastupnika HDSSB-a, za riječ se javio i Damir Kajin:

*I jasno je da tim ljudima koji uđu treba pomoći, treba ih zbrinuti, treba ih utopiti, treba ih napojiti, nahraniti. Ali ja ću isto tako reći da su pokazali samo 10% agresivnosti koju su pokazali prema hrvatskoj policiji u 10 dana je ISIL dole mogao biti svladan.*⁷⁹

Ovo je pak karakteristični primjer strategije „odricanja“ (*disclaimer*). Ona je dobro poznata kombinacija ideološki utemeljene strategije pozitivne samoprezentacije i negativnog prikazivanja Drugoga. Kada je riječ o etničkim pitanjima, „odricanja“ u diskursu imaju karakterističnu strukturu: *Mi* činimo pozitivno/ *Mi* jesmo pozitivni, a *Oni* čine negativno/ *Oni* jesu negativni, pri čemu je ključan veznik *ali* između dva tipa izjave; takva odricanja, smatra van Dijk, često su jasni simptomi predrasuda i antagonističkih stavova koji se skrivaju ispod površine te se su čest suptilni pokazatelji rasizma.⁸⁰ U ovoj izjavi Damir Kajin na početku tvrdi da je potrebno pomoći i, barem u načelu, pokazati sva načela humanosti prema „tim ljudima.“ Zatim dolazi *ali* te jasna implikacija o agresivnosti izbjeglica prema hrvatskoj policiji.

⁷⁶ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015.

⁷⁷ Van Dijk, Teun, A., „Politics, Ideology and Discourse“, in: *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume on Politics and Language (Ruth Wodak, Ed.), pp. 728-740. 2005.; str. 736.

⁷⁸ Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

⁷⁹ Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

⁸⁰ Van Dijk, Teun, A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993., str.77-78.; usp. Van Dijk, Teun, A., „Politics, Ideology and Discourse“, in: *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume on Politics and Language (Ruth Wodak, Ed.), pp. 728-740. 2005.; str. 736.

Posljednja rečenica je isto tako jasan pokazatelj o neupućenosti navedenog političara u kompleksnu političku pozadinu sukoba u Siriji ili pak ignoriranje istoga, ali je isto tako karakterističan primjer strategije generalizacije; u ovom slučaju, sve su izbjeglice agresivne, pa prema tome, i opasne te predstavljaju prijetnju za sigurnost građana.

Posebno nam je zanimljiv govor Sandora Juhasa na istoj sjednici, posebice zbog toga što u svojem izlaganju koristi nekoliko već spomenutih strategija: igra brojevima, generalizacije, stvaranje izvanrednog stanja, no isto tako nalazimo zanimljivu pojavu u leksičkoj i sintaktičkoj razini:

*Mi moramo odlučiti što ćemo raditi s tim ljudima, kuda će oni ići. Oni su dovezeni, mi ne pričamo o tome sada da su ljudi prešli preko granice. Oni su dovezeni, netko ih je utovario u Tovarniku, utovario ih je u Ilači i poslao sve za Beli Manastir.*⁸¹

Iako se Juhas u cijelome govoru osvrće na Slavoniju i Baranju, a posebice Beli Manastir, u ovome slučaju zamjenica *Mi* upućuje na saborske zastupnike jer su ipak oni jedini koji mogu nešto odlučiti po tome pitanju. Iako na početku preuzima odgovornost nad situacijom, već u drugoj rečenici premješta težište krivnje, i to koristeći pasivni oblik glagola, govoreći da su oni „dovezeni.“ Kako navodi van Dijk, pasivnim oblikom glagola često se želi ublažiti neko djelovanje koje može biti percipirano kao negativno, ili pak „zamagliti“ odgovornost pojedinih figura ili skupina.⁸² Na isti način Juhas zamagljuje neke bitne odgovore, primjerice tko ih je „doveo“, tko je to odobrio i sl. Isto je tako problematična njegova uporaba glagola *utovariti*, čije je osnovno značenje smjestiti stvari u neki oblik prijevoznog sredstva.⁸³ Ovo je karakterističan primjer kako se uporabom pojedinih riječi dehumaniziraju izbjeglice, pri čemu ih se u konkretnom primjeru svodi na stvari koje je potrebno utovariti, lišavajući ih slobodne volje ili ikakvog oblika autonomije.

Govoreći o leksičkoj razini, možemo pokazati još jedan karakterističan primjer uporabe pojedinih riječi koje stvaraju negativnu sliku izbjeglica. Josip Leko, tadašnji predsjednik Sabora, zaključio je raspravu ovim riječima:

⁸¹ Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

⁸² Van Dijk, Teun A. „Discourse and racism“, In: David Goldberg & John Solomos (Eds.), *The Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies*. (pp. 145-159). Oxford: Blackwell, 2002. str. 148.

⁸³ Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>; (10. 5. 2018.)

*To nije moguće reći jer ne znamo niti ona, niti u Europi znaju koliki val seobe izbjeglica još prijeti EU. Ali dajmo joj šansu bez predizborne retorike.*⁸⁴

Josip Leko ovdje koristi zanimljivu metaforu. Veliki broj izbjeglica poistovjećuje s *valom seobe izbjeglica*, istovremeno upućujući na prijeteću količinu vode u kojoj se pojedinac može „utopiti“, opisujući time senzaciju, odnosno osjećaj koji ima presudne emocionalne posljedice te može ozbiljno utjecati na razumijevanje cjelokupnog diskursa⁸⁵, te implicirajući na takozvanu „seobu naroda“, odnosno period velikih migracija brojnih naroda, razdoblje koje je za posljedicu imalo potpunu promjenu političke i etničke karte kasnoantičkoga rimskoga svijeta.⁸⁶

Iz pojedinih je primjera vidljiv opći ton ovih zasjedanja: oporba „stvara“ osjećaj izvanrednog stanja, dok vladajuća koalicija efektivno demantira i ublažuje cjelokupnu situaciju. Pojedine stranke u oporbi glasno se opredjeljuju za podizanje ograde i zatvaranje granica koristeći se problematičnim retoričkim i argumentacijskim strategijama. Ipak, tijekom krize u Republici Hrvatskoj, najčešće riječi koje smo mogli susresti su *sigurnost* i *stabilnost*. To smo mogli uočiti u već navedenom govoru Gordana Jandrokovića, ali takav oblik izjava nije rezerviran samo za oporbu; dok je opozicija naglašavala da je sigurnost građana ugrožena, vladajuća koalicija pod vodstvom Zorana Milanovića koristila je isti diskurs kako bi prikazala da je stanje pod kontrolom:

*Činimo i učinit ćemo sve da naši ljudi budu mirni, sigurni, da im ovo čak ni ne utječe na dnevnu rutinu, a kamoli nešto gore od toga. Za sada je tako i ostat će tako.*⁸⁷

Kao što sam već spomenuo, posebno je zanimljiva činjenica da su pojedini zastupnici iskoristili krizu kako bi kritizirali tadašnju vladajuću garnituru koristeći se strategijama zastrašivanja, a pritom ne nudeći konkretna rješenja. Najglasniji je bio, opet, zastupnik najveće oporbene stranke, Hrvatske demokratske zajednice, Gordan Jandroković:

⁸⁴ Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

⁸⁵ Van Dijk, Teun A., “Ideology and Discourse, In: Michael Freeden, Lyman Tower Sargent & Marc Stears (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. (pp. 175-196). Oxford: Oxford University Press, 2013. str. 187.

⁸⁶ Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55428>; (10. 5. 2018.)

⁸⁷ Večernji list, 19. 10. 2015., <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izbjeglicka-kriza-2015-zoran-milanovic-nemojte-to-raditi-hrvatskoj-vlada-ima-apsolutno-sve-pod-kontrolom---412908.html>; (10. 5. 2018.)

Danas što da ponovno ponavljam da je odgovorna Vlada, odgovorna je Vlada to je sasvim sigurno.

(...) Stanje je alarmantno, stanje je na rubu katastrofe a mi imamo Vladu koja negira problem i koja se pravi da taj problem ne postoji.⁸⁸

Dakle, obmanjuju nas. Ja ne vidim razloga zašto se to događa. Zar će na taj način pravdati vlastitu nesposobnost?⁸⁹

Uz to, vladajuća je retorika, kako u vladajućoj koaliciji, tako i u oporbi, bila propustiti izbjeglice dalje prema Sloveniji, nudeći pritom osnovnu humanitarnu pomoć. Naglasak je također stavljan na činjenicu da izbjeglice i ne žele ostati u Hrvatskoj:

Mi znademo da izbjeglice ne žele ovdje u Hrvatskoj ostati, oni žele otići u Austriji, žele otići u Njemačku i što, kako ćemo ih zbrinuti? Slažem se ovo sa kolegom Kajinom koji kaže najavljuje se sad polako i loše vrijeme, najavljuje se hladnije vrijeme, kako ćemo se osigurati da adekvatno te izbjeglice i zbrinemo ovdje?⁹⁰

Dakle, mogli smo vidjeti brojne strategije i retorička sredstva koja oslikavaju političko stanje i politički diskurs tijekom takozvane izbjegličke krize. Još se možemo kratko osvrnuti na 2. sjednicu VIII. Saziva održanu 16. 3. 2016. godine u kojoj se vodila rasprava o dopuni Zakona o obrani te dopuni Zakona o nadzoru državne granice. Ova rasprava je zanimljiva iz nekoliko razloga. Prvo, na izborima održanim u studenom 2015. godine, vlast je preuzela takozvana Domoljubna koalicija na čelu s Hrvatskom demokratskom zajednicom, no pobjeda je bila tijesna te je organizirana svojevrsna koalicija sa strankom MOST, ideološki umjerenijom od tadašnjeg HDZ-a s Tomislavom Karamarkom na čelu. Dakle, u VII. Sazivu vladajuću je koaliciju predvodila Socijaldemokratska partija Hrvatske, stranka lijevog centra, dok u VIII. Sazivu imamo Hrvatsku demokratsku zajednicu, stranku desnog centra, što nam iz ove perspektive omogućuje da izbjegličku krizu sagledamo iz dvije ideološke perspektive. Drugo, ova sjednica najjasnije oslikava diskurs sigurnosti koji je postao prevalentan tijekom

⁸⁸ Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

⁸⁹ Zahtjev klubova zastupnika za stanku u vezi s dramatičnim stanjem na istoku Hrvatske, nastalim zbog izbjegličkog vala; Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015. (<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>);

⁹⁰ Tušak, Zlatko (OraH); Zahtjev klubova zastupnika za stanku zbog migracijske krize u zemlji; Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>);

izbjegličke krize i treće, daje uvid u neke od karakterističnih strategija koje smo u prošlom sazivu mogli primijetiti u znatno manjoj mjeri.

Među tim strategijama, posebice u već navedenim sjednicama, svakako je najistaknutija nacionalistička retorika ili glorifikacija, jedna od strategija pozitivne samoreprezentacije:

(...) jer to smo mi Hrvati uvijek bili humani i humanitarni i to ćemo u ovim, znači ovom izmjenom zakona mi ne želimo nego u iznimnim situacijama da ti resursi pomognu.

(...) Hrvatski vojnik je nastao u teškoj situaciji, kad nije bio naoružan, kad nije bio opremljen, kad je iskazivao humanost i prema neprijateljskom vojniku i prema njihovom stanovništvu.⁹¹

Naša vojska je pobjednička vojska, vi znate da je naša vojska, ima najveće moguće standarde i da je naša vojska demokratski nadzirana, da je naša vojska ponosna članica NATO saveza i ne vidim nikakvog razloga da mi javnost bilo koga plašimo sa našom vojskom.⁹²

Kako van Dijk navodi, parlamenti su tipična mjesta nacionalističke retorike; kada je riječ o imigraciji, često se mogu čuti izjave o „dugim tradicijama“ humanosti, jednakosti, demokracije i drugih vrijednosti. Takve izjave, posebice u kontekstu imigracije, služe kao obrana od potencijalnih sumnji ili prigovora, ili pak kako bi se „blokiral“ negativni zaključci o negativnim izjavama o imigrantima i manjinama.⁹³ U ovome je slučaju u središtu hrvatski vojnik, koji iskazuje „humanost i prema neprijateljskom vojniku i prema njihovom stanovništvu.“ Naime, vladajuća koalicija želi postaviti Oružane snage na hrvatske granice, pri čemu se oporba tome žestoko protivi: argument je oporbe da je najveća kriza prošla (što u jednu ruku točno, kako pokazuju podatci prikazani u prethodnom poglavlju) te se postavlja pitanje zašto se sada želi poslati vojsku na granice, pri čemu se u raspravi nije prezalo ni od prijetnje državnog udara kao potencijalne opasnosti. To nas dovodi i do navedenih izjava koje onda portretiraju hrvatskog vojnika kao benevolentnog junaka; u tome je tonu vladajuća

⁹¹ Bulj, Miro (MOST); Konačni prijedlog zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice, hitni postupak, prvo I drugo čitanje, P.Z. br. 11; Saziv: VIII, sjednica: 2; 16.3.2016. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2012526>)

⁹² Krstičević, Damir (HDZ); Konačni prijedlog zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice, hitni postupak, prvo I drugo čitanje, P.Z. br. 11; Saziv: VII, sjednica: 2; 16.3.2016. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2012526>)

⁹³ Van Dijk, Teun A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993., str.72;

koalicija iznosila tezu da je druga ili drugačija kriza sasvim moguća, te da je slanje vojske tek preventivna sigurnosna mjera:

Još jedna stvar, izbjeglice ne trebaju vizu da slete u Sarajevo i da nađe svoj put na drugi način prema ovim mjestima i koliko ima ćelija ovih terorističkih sad u BiH su aktivirani. I mene iznenađuje taj lažni humanizam, jer ja sam uvjeren da sirijske izbjeglice imaju veća prava u Kanadi, nego Hrvati iz dijaspore ovdje u Hrvatskoj kojima treba tri godine da dobiju ovdje državljanstvo.⁹⁴

Uz pozitivnu samoprezentaciju često ćemo susresti i negativno prikazivanje Drugog; tako u konkretnom primjeru Željko Glasnović implicira na povezanost izbjeglica i terorista, odnosno terorističkih ćelija. Izjave ovakvoga tipa posebno su problematične: iako nejasne i neprecizne, mogu uvelike utjecati na formiranje javnog mišljenja i percepciju izbjeglica u javnosti. Na isti način funkcionira i posljednja rečenica, koja implicira da su izbjeglice čak u povlaštenijoj poziciji od Hrvata iz dijaspore. Unutar šireg populističkog okvira, takva negativna portretiranja naglašavaju negativne posljedice koje mogu izazvati negodovanje ili ogorčenost među širom populacijom. Isto tako, izjave ovakvoga tipa stvaraju legitimitet za donošenje strožih zakona vezanih uz imigracije⁹⁵ kao što je slučaj s navedenim primjerom, u kojemu vladajuća koalicija nastoji dopuniti zakon kojim bi Oružane snage Republike Hrvatske, u izvanrednim slučajevima, bile na raspolaganju Ministarstva unutarnjih poslova.⁹⁶

Kao što sam već spomenuo, ova nam je rasprava zanimljiva radi diskursa sigurnosti koji je dominantan u izjavama zastupnika koji pripadaju vladajućoj koaliciji. Tako ćemo često naći jedan oblik „odricanja“ (*disclaimer*) u kojemu se ne naglašavaju pozitivne karakteristike vladajućih te negativne osobine izbjeglica, već se naglasak pomiče s humanitarnog djelovanja na sigurnost i stabilnost:

Kad govorimo o humanitarnom karakteru pa kome je gledati onu djecu u kaljuži bilo s lijeva, s desna, s centra ili našim građanima dijete u blatu grca, dijete na obali izbacilo ga more? Naravno da se probudi bez obzira pozvali to biskupi, vjernici, nevjernici, da će čovjek i njegova emocija proraditi i da će reći moramo pomoći tim ljudima. Međutim, mi imamo i nacionalnu sigurnost naših građana, naše granice. Mi moramo

⁹⁴ Konačni prijedlog zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice, hitni postupak, prvo I drugo čitanje, P.Z. br. 11; Saziv: VII, sjednica: 2; 16.3.2016. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2012526>)

⁹⁵ Van Dijk, Teun A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993., str. 85.

⁹⁶ Nacrt prijedloga zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice; <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2016/6%20sjednica%20Vlade//6%20-%201a.pdf>; (11. 5. 2018.)

*držati do granice. Ako je itko sposoban to napraviti to su zajedno snage policije i Hrvatske vojske.*⁹⁷

Miro Bulj s jedne strane apelira na emocije, prikazujući jednu sumornu sliku i time pozivajući sve zastupnike na savjesnost i pomoć. Nakon takvoga izlaganja, Bulj zaključuje da su ipak bitnije granice i sigurnost građana, a takvu sigurnost može osigurati jedino vojska.

Ovo poglavlje bismo mogli zaključiti tvrdnjom da se u ime sigurnosti i stabilnosti legitimirali, ili pokušali legitimirati, negativni stavovi i mišljenja o izbjeglicama, posebice kada uzmemo primjere poput potonje izjave u kojima se naglašavanjem na sigurnosti implicira da izbjeglice za sobom donose kaos, nered i sl. Vidjeli smo u jednom od primjera u kojima se izbjeglice generalizira pa i poistovjećuje s teroristima, što izrazito šteti formiranju javnog mišljenja te percepciji i razumijevanju suštinskih problema koji pogađaju izbjeglice.

⁹⁷ Konačni prijedlog zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice, hitni postupak, prvo I drugo čitanje, P.Z. br. 11; Saziv: VII, sjednica: 2; 16.3.2016. (<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2012526>);

5. Zaključak

Kao što smo naveli u jednom od prethodnih poglavlja, diskurs je oblikovan od strane društva, ali istovremeno i oblikuje to društvo; istovremeno održava status quo i doprinosi njegovoj transformaciji. Upravo je zbog toga važno kritički promotriti diskurs kako bismo uočili odnose moći i potencijalne strategije manipulacije.

Posebnu ulogu tu zauzima politički diskurs i kritička analiza istoga; političke elite kontroliraju sredstva masovne komunikacije pa imaju veliku moć u oblikovanju javnog mišljenja o pojedinim aspektima ljudskoga života. U ovome radu pokušali smo prikazati i kritički analizirati politički diskurs tijekom takozvane izbjegličke krize. U tom pothvatu koristili smo se zaključcima Teuna A. van Dijka, koji je izdvojio karakteristične retoričke i argumentacijske strategije karakteristične za donošenje zakona i odredbi koji su usko vezani uz imigrante, odnosno strategije koje prokazuju rasističke tendencije među političkim elitama.

Tako smo u analizi uočili veliki broj takvih strategija (primjerice, pozitivna samoprezentacija, generalizacija, „odricanja“ i slično“) i retoričkih sredstava (hiperbole i metafore od kojih je najtipičnija „izbjeglički val“) koje negativno utječu na formiranje javnog mišljenja. Postoji i nekoliko strategija koje smo spomenuli u prethodnim poglavljima, a koje u najistaknutijim sjednicama nismo pronašli. Primjerice, takozvana *firm but fair* strategija je potpuno odsutna, barem u obliku koji je opisao Teun A. van Dijk. To možemo objasniti činjenicom da Republika Hrvatska nema „tradiciju“ prihvaćanja ili uopće dolazaka imigranata u tolikom velikom broju da bi to iziskivalo donošenje restriktivnih zakona u kojima bi se ova strategija mogla javiti; takvo nam objašnjenje može poslužiti i za druge strategije koje nismo uočili u prikazanim sjednicama.

Iako su pojedine strategije izostale, mogli smo vidjeti da su pojedine političke figure iskoristile događaj kako bi „stvorili“ dojam izvanrednog stanja zastrašujući javnost i druge zastupnike „alarmantnim brojkama“ i „posljedicama koje će se osjećati desetljećima.“ Isto su tako pojedini zastupnici koristili sigurnost i stabilnost kako bi legitimirali vlastitu poziciju ali i restriktivnije zakone: to smo pokazali na primjeru Prijedloga zakona o dopuni Zakona o nadzoru državne granice.

Ipak, mogli bismo zaključiti da je upravo karakter ovoga događaja bio presudan u formiranju stavova i mišljenja kod političkih figura i javnosti. Kao što sam spomenuo, problematičnost „krize“ dolazi do izražaja u pojedinim zemljama koje su iskoristile krizu kako bi donijele

restriktivne zakone u vezi s imigrantima i izbjeglicama, kao što je slučaj s Mađarskom. I dok su postojali pokušaji da se slično napravi i u Hrvatskoj, naglašavajući kaotičnost same situacije, to se ipak nije dogodilo. Dapače, Republika Hrvatska bila je jedina zemlja uz Estoniju koja je odlučila prihvatiti više izbjeglica nego što je to određivala kvota o raspodjeli azilanata.

Naposljetku valja spomenuti da ovaj rad u svojim namjerama ipak površan te da je potrebna dublja analiza uzroka ove „krize“, ali isto tako i posljedica, i to ne samo na razini Republike Hrvatske, već i na razini cjelokupne Europske unije. Kao što smo vidjeli, unatoč proklamiranom zajedništvu, pojedine su zemlje odlučivale same za sebe, uzrokujući brojne posljedice za druge države. Uočili smo također brojne probleme koji su se javili kao posljedica ovoga događaja, od kojih su najistaknutiji ponovna militarizacija granica te neadekvatni zakoni i regulacije za azilante. Isto je tako problematičan rast ekstremističkih stranaka, koje svoj uzlet duguju, između ostalog, i retorici protiv imigranata. Isto je tako moguće analizirati i medijski diskurs te promotriti načine na koje je ova „kriza“ prikazana u različitim medijima i različitim zemljama i sl. Vidljivo je, dakle, da je u jednome radu nemoguće obuhvatiti sve aspekte ovoga događaja te ih pritom uspješno opisati i analizirati. Ovaj je rad pokušaj analize tek jednog odsječka, svojevrsni prikaz pojedinih strategija na jednoj od mnogih razina, istovremeno apelirajući na presudnu važnost kritičke analize diskursa, a to je zapažanje i osvješćivanje odnosa moći te razlučivanje između stvarnosti i manipulacije.

Sažetak

Osnovna je tema ovoga rada politički diskurs i analiza političkog diskursa u kontekstu takozvane izbjegličke krize. Politički se diskurs u kontekstu ovoga rada shvaća kao govor političara u njihovoj službenoj djelatnosti te je kao takav analiziran prema teorijskim postavkama Teuna A. van Dijka. Analizirane su relevantne sjednice Hrvatskoga sabora te najreprezentativniji govori pojedinih političara.

Ključne riječi

Diskurs, politika, politički diskurs, kritička analiza, izbjeglice, migranti, izbjeglička kriza, ideologija, moć.

Literatura

- Badurina, Lada: *Između redaka : studije o tekstu i diskursu*; Izdavački centar Rijeka; Zagreb-Rijeka, 2008.;
- Chilton, Paul, *Analysing Political Discourse : Theory and Practice*, Routledge, London-New York, 2004.;
- Čapo, Jasna, „The Security-scape and the (In)Visibility of Refugees: Managing Refugee Flow through Croatia“, In *Migracijske i etničke teme*, godina 31, prosinac 2015, broj 3: 387-406.;
- Fairclough, Isabella; Fairclough, Norman, *Political Discourse Analysis : A method for advanced students*, Routledge, London-New York, 2012.;
- Fairclough, Norman; Wodak, Ruth, „Critical Discourse Analysis“ – Van Dijk, Teun A. (ur.), 2011, *Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*, 2nd edition, SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi, str. 258-285.;
- Institut za migracije i narodnosti (studeni, 2015.), *Forced Migration Flows and the Humanitarian Crisis in Europe: Position Paper of the Institute for Migration and Ethnic Studies*. Zagreb (dostupno na http://www.imin.hr/en/c/document_library/get_file?uuid=059f63f8-0ebf-41e3-945e-f006311dcbd0&groupId=10156;)
- Kalanj, Rade: *Ideologija, utopija, moć*; Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.;
- Katnić-Bakaršić, Marina: *Između diskursa moći i moći diskursa*; Zagreb, Zoro, 2012.;
- Petrović, Duško; Pozniak, Romana, „Tražitelji azila kao prijetnja“ u: *Studia ethnologica Croatica*, vol. 26, str. 47-72, Zagreb, 2014.;
- Rajaram, Prem Kumar. 2015. “Beyond crisis: Rethinking the population movements at Europe’s border.” FocaaBlog. 19 October. www.focaaBlog.com/2015/10/19/prem-kumar-rajaram-beyond-crisis;
- Rogelj, Boštjan, „The Changing Spatiality of the 'European Refugee/Migrant Crisis'“ in *Migracijske i etničke teme*, godina 33, kolovoz 2017, broj 2; 191-219.;
- Van Dijk, Teun A., „Critical Discourse Analysis“ - D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*. Second Edition. 2 vols. (vol. 1, pp. 466-485). Chichester: Wiley Blackwell, 2015.;

- Van Dijk, Teun A., „Discourse, Power and Access“, In Carmen Rosa Caldas-Coulthard and Malcolm Coulthard (Eds.), *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis* . (pp. 84-104). London: Routledge, 1996.;
- Van Dijk, Teun A. „Discourse and racism“, In: David Goldberg & John Solomos (Eds.), *The Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies*. (pp. 145-159). Oxford: Blackwell, 2002.;
- Van Dijk, Teun A., *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA, Sage, 1993.;
- Van Dijk, Teun A., „Elite Discourse and the Reproduction of Racism“, In: R. K. Slayden & D. Slayden (Eds.) *Hate Speech*. (pp. 1-27). Newbury Park: Sage, 1995.;
- Van Dijk, Teun A., „Ideology and Discourse, In: Michael Freeden, Lyman Tower Sargent & Marc Stears (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. (pp. 175-196). Oxford: Oxford University Press, 2013.;
- Van Dijk, Teun A.: *Ideologija : multidisciplinarn pristup*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
- Van Dijk, Teun A. (ur.), 2011, „Introduction: The Study of Discourse“ – *Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*, 2nd edition, SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi, str. 3-5.
- Van Dijk, Teun A., „On the Analysis of Parliamentary Debates on Immigration“ In: M. Reisigl & R. Wodak (Eds.), *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. (pp. 85-103). Vienna: Passagen Verlag, 2000.
- Van Dijk, Teun A., „Political Discourse and Racism“, In: S. H. Riggins (Ed.), *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*. (pp. 31-64). Thousand Oaks, CA: -Sage, 1997.
- Van Dijk, Teun, A., „Politics, Ideology and Discourse“, in: *Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume on Politics and Language (Ruth Wodak, Ed.), pp. 728-740. 2005.;
- Van Dijk, Teun A., „Structures of discourse and structures of power“, In J.A. Anderson (Ed.), *Communication Yearbook 12*, pp. 18-59. Newbury Park, CA: Sage, 1989.
- Van Dijk, Teun A., „What is political discourse analysis“, In Jan Blommaert & Chris Bulcaen (Eds.), *Political linguistics*.(pp. 11-52). Amsterdam: Benjamins, 1997.,

- Weiss, Gilbert; Wodak, Ruth, „Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis“ - Weiss, Gilbert; Wodak, Ruth (Eds.), *Critical Discourse Analysis : Theory and Interdisciplinarity*, (pp. 1-35) Palgrave Macmillan, Houndmills – Basingstoke – Hampshire – New York, 2003.
- Wilson, John (prev. Pištelak Igor), „Politički diskurs“, *Hrvatistika : studentski jezikoslovni časopis*, Vol.6. No.6 Prosinac 2012.
- Wodak, Ruth, 2002, „Aspects of Critical Discourse Analysis“. In *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*, vol 36, pp. 5-31.

INTERNETSKI IZVORI

Financial Times, <https://www.ft.com/content/7ecde2c2-af12-329a-9133-29a7bee08e31>
(stranica posjećena 5.3. 2018.)

Global Views on Immigration and the Refugee Crisis; Ipsos – Global market and opinion research specialist, September, 2017.

(https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2017-09/ipsos-global-advisor-immigration-refugee-crisis-slides_0.pdf); (stranica posjećena 5.3.2018.)

Britannica, <https://www.britannica.com/topic/racism> (stranica posjećena 12. 3. 2018.)

European Parliamentary Research Service: Migration and asylum

(<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>); (stranica posjećena 26. 4. 2018.)

OECD (2015). Is this humanitarian crisis different?, Migration Policy Debates, 7, September 2015, (<http://www.oecd.org/migration/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>);
(stranica posjećena 21. 4. 2018.)

The Telegraph,

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/11873936/Eastern-European-countries-may-be-forced-accept-quotas-for-migrants.html>; (stranica posjećena 21. 4. 2018.)

Index.hr,

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/orban-madjarska-policija-uhitit-ce-pobunjene-izbjeglice-oni-krse-nas-pravni-poredak/841373.aspx> (stranica posjećena 27. 4. 2018.)

Informacijsko-dokumentacijska služba (INFODOK) -

<http://infodok.sabor.hr/Default.aspx>; (stranica posjećena 16. 5. 2018.)

Saziv: VII, sjednica: 20; 18. 9. 2015.,

<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15630>; (stranica posjećena 21. 5. 2018.),

Saziv: VII, sjednica: 20; 17. 9. 2015.,

<http://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=15619>; (stranica posjećena 24. 5. 2018.),

Saziv: VIII, sjednica: 2; 16. 3. 2016.,

<http://infodok.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2012526>; (stranica posjećena 25. 5. 2018.);

Večernji list (<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izbjeglicka-kriza-2015-zoran-milanovic-nemojte-to-raditi-hrvatskoj-vlada-ima-apsolutno-sve-pod-kontrolom---412908.html>); (stranica posjećena 23. 5. 2018.);

Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55428>; (stranica posjećena 23. 5. 2018.)